

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Lidija Lazić

Vloga HDZ v procesu demokratizacije Republike Hrvaške

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Lidija Lazić

Mentor: doc. dr. Damjan Lajh

Vloga HDZ v procesu demokratizacije Republike Hrvaške

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Mamici,

ker me imaš neizmerno rada, mi vedno stojiš ob strani in verjameš vame,

stricu Tomislavu,

ker me ima rad kot svojo hči in z menoj diha moje zastavljene cilje,

dedku Radetu,

ker podpira svojo vnukinjo pri vseh odločitvah,

očiju,

na moralni podpori tekom študija,

in Jerneju,

ker me podpiraš pri moji študijski poti, mi stojiš ob strani, ko je najtežje in se veseliš mojim uspehom.

Posebna zahvala gre mentorju, doc. dr. Damjanu Lajhu, ki mi je strokovno pomagal pri nastajanju diplomskega dela.

Iskrena Hvala!

VLOGA HDZ V PROCESU DEMOKRATIZACIJE REPUBLIKE HRVAŠKE

Demokracija je danes ideal vsakega posameznika, najbolj pa tistim posameznikom, ki so jim odvzete in kršene osnovne človekove pravice. Zadnji dve desetletji sta bili na področju demokratizacije prelomni za južno in vzhodno Evropo. Konec 80. let prejšnjega stoletja zajame tudi območje tedanje skupne države Jugoslavije. Vsaka država ima svoje družbene, politične in kulturne značilnosti, zato je tudi demokratičen prehod vsake države nekaj edinstvenega. Poleg vseh kriterijev, ki jih mora določena država izpolniti je tudi pomembna politični arena in kaj se v njej dogaja. Tu predvsem mislim na stranke in njihovo delovanje. V prvih 10. letih samostojne Republike Hrvaške lahko imenujemo Hrvaško demokratično zvezo (HDZ) kot vodilno stranko, saj je obdobje njene hegemonije trajalo vse od leta 1990 pa do leta 2000, ko je na parlamentarnih volitvah izgubila. V tem kontekstu se je zanimivo vprašati, ali lahko in kako lahko stranka, v našem primeru HDZ, ki je tudi vladna stranka, vpliva na demokratizacijo Republike Hrvaške.

Ključne besede: demokracija, demokratizacija, HDZ, Republika Hrvaška

THE ROLE OF HDZ IN THE PROCESS OF DEMOCRATIZATION REPUBLIC OF CROATIA

Today democracy is the ideal of every individual, most those who are oppressed, and whos basic human rights are deprived and violated basic. The last two decades were turning points for democratization of south and west Europe. Democratization of the postyugoslav republics started in the late 80th of the last century. Since each state has its own pre-disposition the democratic transition of each country is unique. In addition to all the criteria that sould be seted by the state, the political arena and what is happening there is also important. I think here in particular to the parties and their operation. In the first ten years of independent Republic of Croatia, Croatian democratic union (HDZ) can be called the leading party. The reason for that is the length of its hegemony which lasted from 1990 until 2000, when it lost parliament election. In this context it is interesting to ask whether and how the party, in this case HDZ, which is also the government party, had the impact on the democratization of Croatia

Key Words: democracy, democratization, HDZ, Republic of Croatia

KAZALO

1	UVOD.....	7
2	METODOLOŠKI OKVIR.....	8
3	PROCES DEMOKRATIZACIJE REPUBLIKE HRVAŠKE.....	9
	3.1 POJMI DEMOKRACIJA, DEMOKRATIZACIJA, KONSOLIDACIJA, POLITIČNI SISTEM IN VOLILNI SISTEM.....	9
	3.1.1 Demokracija	9
	3.1.2 Demokratizacija.....	10
	3.1.3 Konsolidacija.....	13
	3.1.4 Politični sistem	15
	3.1.5 Volilni sistem.....	17
	3.2 PRIMER HRVAŠKEGA DEMOKRATIČNEGA PREHODA IN VPLIV HDZ NA LE TEGA.....	20
	3.2.1 Kratek pregled Hrvaške zgodovine	20
	3.2.2 Kratka kronologija HDZ do leta 1990.....	21
	3.2.3 Demokratizacija Republike Hrvaške in HDZ.....	23
4	ZAKLJUČEK.....	31
5	LITERTURA.....	33

SEZNAM KRATIC

KNS – Koalicija narodnega sporazuma
HDZ – Hrvatska demokratska zveza
HND – Hrvatski neodvisni demokrati
HSLHS – Hrvatska socialno-liberalna stranka
HSP – Hrvatska stranka prava
HSS – Hrvatska kmečka stranka
RH – Republika Hrvatska
SDP – Stranka demokratske preobnove
SDS – Srpska demokratska stranka

1 UVOD

Hrvati so starodavno Evropsko ljudstvo, ki se je znašlo tako geografsko kot politično na točki, kjer se sile z Zahoda srečujejo s tistimi z Vzhoda. Zaradi teh razlogov so skozi stoletja, in še danes bili ogroženi s strani ne prijateljev. V najtežjih časih je Hrvaški narod pokazal neuničljivo željo po obstanku (Sabol 1995, 7).

Ne dolgo nazaj so državljani Hrvaške živeli še z nekaterimi drugimi državami pod okriljem iste države – Jugoslavije. Vendar kljub vsem idejam o skupni državi, so se skozi čas začele pojavljati težnje po samostojni državi, proti koncu leta 1989 se je že dalo zaslutiti, da bo Jugoslavija razpadla na samostojne republike. Ker je demokracija in takšna državna ureditev danes sinonim za dobro, pravično in uspešno državo, večina post-avtoritativnih sistemov teži k njej. Tako je bilo tudi s Hrvaško, ki pa so jo na poti k demokraciji zavirali razni dejavniki, kot na primer dolgoletna vojna s Srbijo. V času samostojnosti in prvih parlamentarnih volitev si je vsaka država izbrala svoj politični kot tudi volilni sistem, ki se ji je zdel najbolj primeren. Seveda ni nujno, da je bil ta volilni sistem v skladu z vsemi demokratičnimi načeli.

Moramo se zavedati, da ima vsaka država svojstven prehod, že zaradi situacije, ki jo privede do prehoda, kot tudi kulture, navad, prebivalcev, ipd. Že iz literature lahko razberemo, da so strokovnjaki prehod Hrvaške na začetku ocenili kot napreden¹, ki se je kasneje spremenil v nazadnjaški². Eden izmed vzrokov za nazadovanje lahko vidimo že v zgoraj omenjeni vojni. Sama diplomatska naloga bo poskusila prikazati, ali je pri tej spremembi ocene demokratičnega prehoda, iz naprednega v nazadnjaški, imela kakšno vlogo vladajoča stranka.

¹ Kot napreden predvsem mislim na to, da se je spremenil volilni sistem, pojavijo se nove stranke, prve večstrankarske volitve, ipd.

² Kot nazadnjaški prehod predvsem opisuje neko stanje 'zamrznitve' demokratičnega prehoda. Do te zamrznitve lahko pride zaradi različnih dejavnikov, kot na primer: vojna, volilno inženirstvo, ipd.

2 METODOLOŠKI OKVIR

- **Predmet preučevanja:**

Ker je tudi Slovenija sama šla skozi proces demokratizacije, je z vidika skupne zgodovine zanimivo raziskati ta proces tudi v drugih državah bivše Jugoslavije. V svoji diplomski nalogi bom poskušala prikazati proces demokratizacije Republike Hrvaške in vpliv HDZ na le to.

- **Namen diplomskega dela in delovne hipoteze:**

Namen moje diplomske naloge je čimbolj natančno prikazati proces demokratizacije za moj raziskovani primer, Republiko Hrvaško, kot tudi najti in opisati povezavo med vladavino HDZ in procesom demokratizacije. Tako želim ugotoviti, ali je imela stranka kakšen vpliv na sam proces demokratizacije.

Tako sem si postavila sledečo hipotezo:

- *Politika HDZ je v prvem desetletju samostojne države Hrvaške, imela negativen vpliv na proces demokratizacije Republike Hrvaške.*

- **Struktura diplomskega dela:**

Vsebinsko sem nalogo razdelila v tri sklope, v prvem sklopu bom predstavila teoretična izhodišča, na podlagi katerih bom obravnavala svoje pridobljene informacije in z njimi poskušala potrditi oziroma zavrniti svojo hipotezo. V drugem sklopu je študija primera, kjer bo opisan proces demokratizacije preučevanega primera in vpliv določene stranke na sam proces. Sklep, ki predstavlja tretji sklop moje diplomske naloge, bo vseboval ključne ugotovitve diplomske naloge.

- **Uporabljena metodologija:**

V diplomski nalogi sem uporabila sledečo metodologijo:

- Sekundarna analiza,
- Analiza internetnih virov, uradne statistike,
- Študija primera.

3 PROCES DEMOKRATIZACIJE REPUBLIKE HRVAŠKE

Da bi lahko razumeli sam proces demokratizacije Republike Hrvaške, je potrebno opredeliti najpomembnejše pojme, ki so: demokracija, demokratizacija, konsolidacija, politični sistem in volilni sistem.

3.1 POJMI DEMOKRACIJA, DEMOKRATIZACIJA, KONSOLIDACIJA, POLITIČNI SISTEM IN VOLILNI SISTEM

3.1.1 Demokracija

Demokracija ima danes veliko pomenov, saj določa ureditev na različnih področjih življenja. S to diferenciacijo se pojavijo tudi različne definicije pojma demokracija. Glede na raziskovano temo nas bo zanimala politološka definicija demokracije. Tako lahko za to besedo najdemo več politoloških definicij. Nekatere med njimi so sledeče:

Demokracija je politični sistem z nenehno odzivnostjo vlade na preference državljanov, ki jih obravnava kot sebi enake (Dahl 1971, 3).

Demokracija je sistem s pravili opredeljen odprtosti oz. organizirane negotovosti (Przeworski 1991, 13).

Demokracija je institucionalna ureditev za oblikovanje političnih odločitev, kjer se pridobi moč odločanja s tekmovanjem za glasove (Schumpeter 1950).

Da bi lahko državo pojmovali kot demokratično mora zagotavljat 8 temeljnih zagotovil (Dahl 1971, 3):

- nadzor nad vladnimi odločevalci o politikah, ki jih sprejemajo določeni izvoljeni uradniki,
- relativno pogoste, pravične in svobodne volitve,
- volilna pravica,
- izvoljivost na javne funkcije (za vse državljanke),
- pravica do izražanja,
- dostop do alternativnih virov informacij, ki niso monopolizirane s strani države,
- pravica do združevanja.

Sodobne demokracije imajo 9 temeljnih značilnosti (Bačič 1998):

- Politični pluralizem;
- Inkluzivnost;
- Svobodne in poštene volitve;
- Politična kultura;
- Varstvo manjšin;
- Opredelitev in omejitve funkcij države in njenih institucij;
- Reprezentativnost;
- Zagotovljene človekove pravice;
- Večinsko odločanje, ki preprečuje katerikoli večini absolutno.

Najbolj pogosto se uporablja institucionalni vidik v kontekstu demokratičnih prehodov. Ta poudarja pomen institucij v vzpodbujanju in ohranjanju demokracije.

3.1.2 Demokratizacija

Demokratizacija pomeni gradnjo demokratične države (Grugel 2002, 68). Demokratizacija ne pomeni samo uvedbo demokratičnih volitev, temveč tudi druge reforme, ki so povezane z vzpostavitvijo demokratičnega sistema, kot so institucionalne spremembe, reprezentativne spremembe (kdo vpliva na politiko, in komu je država odgovorna?) in funkcionalna transformacija. V realnosti nobena država ni popolnoma demokratična.

Po Linzu in Stepanu poznamo 3 faze demokratičnega prehoda (Linz in Stepan 1996):

- 1. faza liberalizacije: star sistem začne propadat. Ljudstvo se odloči za zamenjavo dotedanje nedemokratične oblasti. Ta zamenjava lahko poteka na različne načine, ki so bolj podrobno opisani v nadaljevanju. Ponavadi na to vpliva slab gospodarski položaj države, ki posledično povzroči tudi slab socialen položaja prebivalstva. Zajc (2004) vidi razloge za razpad socialističnih sistemov v: krizi legitimnosti, omejevanju človekovih pravic, visokih stroških represije in neučinkovitosti realsocialističnih sistemov.
- 2. faza tranzicije: prehod v demokratičen sistem, kjer morajo biti speljane spremembe ustave oz. sprejetje ustave, v tistih državah, ki je do tedaj ni bilo, vzpostavitev demokratičnih političnih institucij in napolnitev le-teh z demokratično izvoljenimi ljudmi ter svobodne volitve.
- 3. faza konsolidacije: utrjevanje in sprejemanje vrednot, gre za najmanj 10-letno obdobje zorenja demokracije.

Velikokrat s pojmom demokratizacija slišimo tudi pojem *valovi demokratizacije*, katerega avtor je Huntington. Poznamo tri valove (Huntington 1991):

- prvi val: celotno 19. stol., vrhunec doživi po koncu 1. svetovne vojne,
- drugi val: po 2. svetovni vojni, izjemno hiter zaključek z vznikom vojaških diktatur v Južni Ameriki v 50. in 60. letih (države so imele demokratične izkušnje),
- tretji val: pričetek na jugu Evrope v sredini 70. let, nadaljevanje v Južni Ameriki in Jugo-vzhodni Aziji, vrhunec doživi z zlomom komunističnih režimov v Srednji in Vzhodni Evropi v letih med 1989 in 1991; največji zagon v 80. in 90. letih doživi razširitev na Latinsko Ameriko in Azijo.

Da bi se izvedel uspešen demokratičen prehod države, je potrebno izpolnjevati mnoge dejavnike. Ti dejavniki so:

a) notranje določnice (Fink-Hafner 2000a, 14-18):

Te so sestavljene iz modernizacije na različnih segmentih, kot na primer: socio-ekonomske značilnosti, znotraj katere je moč zaslediti celo vrsto socialnih in ekonomskih spremenljivk (indeks človekovega razvoja, stopnja blaginje, ipd.); etična homogenost – ki se pojavi predvsem z demokratičnimi prehodi, ki so povezani z

medetničnimi spopadi; kulturne značilnosti – religija, vrednote, politična kultura; civilna družba – v zadnjem času vse bolj pridobiva na pomenu, saj je svobodna in živahna civilna družba zelo pomembna; politične značilnosti – ki predstavljajo značilnosti elit, izbiro institucij, faze demokratičnih izkušenj pred avtokratskimi sistemom.

Akterji demokratičnih prehodov so tudi pomembne spremenljivke za uspešen demokratični razvoj. Za vsakega akterja je značilen tip pritiska na obstoječ politični sistem. *Politične stranke* poznajo prehod v ožjem pomenu, da se prilagodijo demokraciji, *civilna družba* skuša spremeniti nedemokratičen sistem s pritiski od spodaj in *stara politična elita* poskuša zamenjati nedemokratično oblast s pritiskom od zgoraj.

b) zunanje mednarodne določnice (Fink-Hafner 2000a, 18):

Spremenljivke, ki spadajo med zunanje mednarodne določnice so: razpad multinacionalnih držav ter oborožen spopad, kar se bo v raziskovanem primeru izkazalo za nadvse pomembno. Potrebno je omeniti pojem 'industrije promoviranja in zaščite demokracije', ki se nanaša na delovanje tujih akterjev, ki podpirajo liberalizacijo nedemokratičnih sistemov. Vendar ta zunanji akter velikokrat zapoveduje notranji razvoj.

c) načini demokratičnega prehoda (Zajc 2004, 87-92):

- zamenjava (ruptura) ali popolni »prelom«

Že sama beseda zamenjava nam nakazuje, da proces vodi opozicija in vrže z oblasti politično elito. Je značilna za izrazito nedemokratične režime, znotraj katerih ni bilo možnosti za notranje reforme. Ker so vodilne oblasti proti reformam, se opozicija, ko doseže dovolj moči odloči odstaviti obstoječo elito z oblasti. Ta proces je ponavadi zelo hiter in nenaden postopek. Danes to lahko zasledimo v nekaterih azijskih državah, ko vojska prevzame oblast in obstoječo oblast odstavi. Znotraj zamenjave poznamo 3 faze: a) boj, ki privede do prevrata; b) prevrat, ko se odstavi obstoječo vladavino; c) boj po prevratu, ki poteka zaradi delitve znotraj opozicije in boj za oblast ter odločitev o tipu sistema. Potrebno je omeniti, da ta način prehoda ni vedno demokratičen

- preoblikovanje (reforma)

V tej obliki zamenjave nedemokratičnega sistema proces vodi politična elita, ki ima vodilno vlogo akterja na oblasti. Na ta način se je zgodilo 16 od 35 tranzicij tretjega

vala demokratizacije. V večini so se te tranzicije zgodile koncem 80. let 20. stoletja. Glavni namen reforme je večja učinkovitost gospodarstva in racionalnejše upravljanje.

- zmes preoblikovanja in reforme (rupforma)

Že samo ime nam pove, da v tem primeru gre za proces, ki je rezultat skupne akcije elite (vlade) in opozicije (nihče nima dovolj moči, da bi proces speljal sam). Vendar je opozicija tista glavna pobudnica za spremembe. Ta način naj bi bil najbolj učinkovit in racionalen. Opozicija si ne prizadeva za radikalen in nenaden prehod, saj se zaveda negativnih posledic le-tega.

d) zgodovinsko opredeljene startne pozicije (Fink-Hafner 2000a, 18):

Razumemo predvsem kot vse značilnosti družbe v vseh njenih segmentih. Ko preučujemo uspešnost demokratičnih prehodov, lahko zasledimo v zgodovinsko opredeljenem smislu sledeče spremenljivke, ki vplivajo na samo uspešnost: pripadnost imperijem, tradicija civilne družbe, demokratične in antidemokratične izkušnje, zgodovinski spomini, ipd.

Stanje demokracije v določeni državi lahko tudi merimo, in to z indeksom demokratizacije. Ta je sestavljen iz 4 spremenljivk (Krašovec in Lajh v Fink-Hafner 2005, 89-112):

- Politični proces (redne, poštene volitve; razvitost večstrankarstva)
- Civilna družba (razvitost sektorja nevladnih organizacij, interesnih skupin, sindikatov, ipd.)
- Mediji (pomembno je vprašanje, ali je možno ustanoviti neodvisen medij)
- Delovanje državne oz. javne uprave

3.1.3 Konsolidacija

Demokratična konsolidacija običajno opisuje, politični režim, v katerem demokracija, kot kompleksen sistem demokratičnih pravil, pravic in institucij nima alternativne zamisli sistema (Przeworski 1991, 26).

Vendar se pri pojmu konsolidacije pojavljajo nasprotovanja o časovnem okvirju, ki je potreben za konsolidacijo.

Linz in Stepan omenjata tri razsežnosti znotraj političnega sistema, v katerem se odvija demokratična konsolidacija (Linz in Stepan v Merkel 1997, 115-128):

- Vedenje elit – konsolidirana demokracija, ko noben relevanten politični, gospodarski ali vojaški akter ne mobilizira omembe vrednih resursov proti demokraciji;
- Stališča prebivalstva – konsolidirana demokracija, ko večina prebivalstva sprejema demokratične strukture in postopke;
- Struktura – konsolidirana demokracija, ko demokracija poseže tudi na ravni, ki jih kontrolirajo mogočni korporativni akterji.

Ker pa avtorja nista podala zaporedja teh procesov, izjav o poteku konsolidacije ne moremo šteti med systemske.

Tako avtor naredi popravek Linza in Stepana, ki se kaže v večravenskem modelu – 4 ravni, v katerih se konsolidacija prične istočasno, vendar se zaključi šele po različno dolgih obdobjih. Te štiri ravni so sledeče (Merkel 1997, 126):

- a) Institucionalna konsolidacija – konsolidacija osrednjih ustavnih organov in političnih institucij;
- b) Reprezentativna konsolidacija – konsolidacija strank in funkcionalnih predstavništev interesov (združenja);
- c) Konsolidacija obnašanja – zmanjšuje skušnjave, da bi mogočni akterji posegli po nedemokratičnih mehanizmih. Prve tri ravni so izhodišče za oblikovanje četrte ravni;
- d) Konsolidacija civilne družbe – traja lahko desetletje, lahko jo zaključi šele zamenjava generacij.

Vendar sistem ni povsem imun na potencialne dekonsolidacijske tendence.

Pogoji za konsolidirano državo

- 3 – 4 ciklusi demokratičnih volitev;
- strinjanje s sistemom najpomembnejših državnih akterjev;
- vprašanje državljskih pravic, svoboščin – participiranje državljanov;
- spoštovanje institucionalnih pravil.

Potrebno je omeniti, da nekateri avtorji izpostavljajo problem "testa generacij"³ v post-socialističnih sistemih. V teh sistemih je bolj pomembna dolgoročna podpora demokraciji. Vendar je opazno, da državljani v post-socialističnih sistemih podpirajo in združujejo nezdržljive koncepte, kot na primer: demokracija in avtoritativen sistem (Fink-Hafner 2000a, 36-37). To bomo lahko celo zasledili v raziskovanem primeru.

3.1.4 Politični sistem

Politični sistem je odnos med družbo in državo. Ta odnos urejajo institucije, kot so parlament, volitve, javno mnenje, ipd. S tem izrazom se srečamo v 60. letih prejšnjega stoletja, ko ga uporabi David Easton.

V okvir političnega sistema uvrščamo:

- Način oblikovanja oblasti – volitve, imenovanja;
- Institucije in odnosi – preko katerih poskušajo družbene skupine vplivati na oblast;
- Vsi organi politične oblasti – vlada, parlament;
- Razni drugi kanali vplivanja na oblast – zlasti množični mediji, javno mnenje.

Politične sisteme lahko delimo v demokratične in nedemokratične sisteme. Iz nedemokratičnih sistemov se prehaja v demokratične. Vendar lahko tudi v fazi demokratizacije zasledimo primesi nedemokratičnih sistemov. Ne demokratične sisteme delimo na (Linz 2000):

a) Totalitarizem

Značilen za nacistično Nemčijo, boljševistično Sovjetsko zvezo, fašistično Italijo in Federativno republiko Jugoslavijo. Totalitarizem poskuša obvladati vsa področja človekovega življenja. Pozna samo eno uradno ideologijo, ki jo morajo spoštovati vsi. Ni strankarskega pluralizma, je samo ena stranka, ki vlada vodja. Nadzor nad mediji omogoča širjenje ideologije in prepričati ljudstvo, da so pripravljeni žrtvovati velik del svobode. Značilen je tudi centraliziran sistem, ki nadzira celo gospodarstvo.

b) Avtokracija

Zasledimo v Iranu, Savdski Arabiji. Avtokracija obvladuje le politično sfero in je nedemokratična kot tudi neliberalna. Poznamo več vrst avtokratičnih sistemov:

³ "test generacij" - eno izmed meril za ocenjevanje demokracije v politologiji. To merilo meri dolgoživost demokracije (Fink-Hafner 2000a, 36).

- Avtokratske monarhije – dedni princip;
- Osebne vladavine – karizmatične osebnosti, ni dednega principa;
- Dominantna stranka – obstaja volilno tekmovanje, vendar dominantna stranka ohranja oblast s kontrolo medijev, sredstev in volitev;
- Vladavina verskih voditeljev;
- Vojaške diktature – značilne za obdobje hladne vojne.

Če obstajajo kanali vplivanja družbe na politično oblast, lahko govorimo o demokratičnem sistemu. Sodobni demokratični sistemi temeljijo na načelu delitve oblasti. Poznamo tri skupine delitve oblasti (Della Porta 2003):

a) predsedniški

Kot tipičen primer predsedniškega sistema velikokrat navajamo ZDA. Pri tem političnem sistemu je značilno, da ima izvršilo vejo oblasti predsednik države. Tu se tudi delitev oblasti izvaja bolj dosledno, česar ne opazimo pri parlamentarnem sistemu. Predsednik je izvoljen neposredno in ima možnosti veta na zakonodajne predloge kongresa.

b) parlamentarni

Parlamentarni sistem se je iz Anglije prenesel po Evropi in po preostalem svetu. Zakonodajna oblast pripada parlamentu. Obstajata dve veji izvršilne oblasti: vlada in predsednik. Lahko zasledimo tudi določeno povezanost izvršilne in zakonodajne veje oblasti. Ta se kaže v tem, da ima parlament vpliv na oblikovanje vlade, lahko mu celo izreče nezaupnico.

c) polpredsedniški

Koncept polpredsedniškega sistema je leta 1970 uvedel Duverger. Ta sistem ima značilnost obeh prej naštetih sistemov. Osnova je parlamentarni sistem, vendar je vloga predsednika bolj okrepljena. Sistem daje največjo moč predsedniku države, nato vlada in šele za njo parlament. Tako predsednik države, nima samo simbolične vloge, ki jo zasledimo v parlamentarnem sistemu. Znotraj polpredsedniškega sistema lahko zasledimo delitve na:

- Premiersko-predsedniški sistem – tu ima predsednik vlade večjo moč,
- Predsedniško-parlamentarni sistem – predsednik ima večjo moč,
- Predsednik vlade in predsednik države imata lahko različno strankarsko pripadnost – kohabitacija.

3.1.5 Volilni sistem

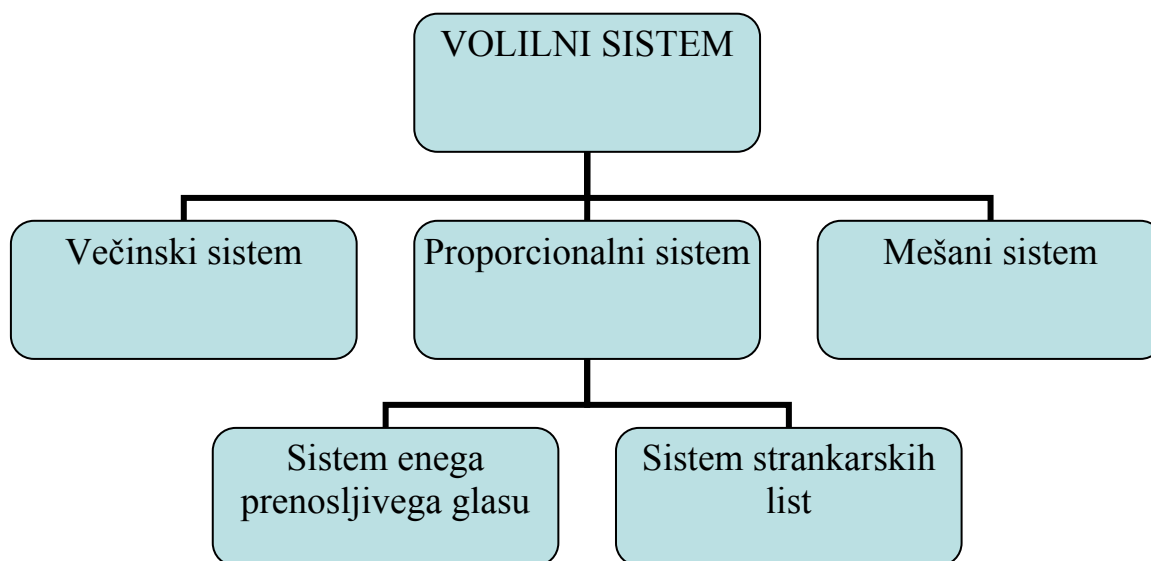
Suverenost pripada ljudstvu, ta pa lahko svojo oblast uveljavlja na posreden ali neposreden način. Iz tega izhajata izraza posredna in neposredna demokracija. Vendar danes težko najdemo čisto neposredno demokracijo, saj jo je težko izvajati in zahteva večje stroške. Vendar vsaka država predvideva vsaj nekaj oblik neposredne demokracije – referendum, volitve, ipd. Iz tega lahko že na prvi pogled uvrstimo Hrvaško med posredne demokracije.

Da bi pa suverenost lahko pripadla ljudstvu mora država zagotoviti t.i. državljske pravice, ki so sestavljene iz (Della Porta 2003):

- Civilnih pravic – osebna svoboda, pravica do lastnine, svoboda govora, ipd.;
- Političnih pravic – pravica do udeležbe pri izvajanju politične pravice. Tu je predvsem pomembna volilna pravica, ki je bila v zgodovina pogojevanja z lastnino zemljišča, kapitalom, statusom. Danes ima volilno pravico vsak državljan, ki izpolnjuje določeno starost (v Sloveniji je to 18. let);
- Socialnih pravic – pravice človeka, da živi človeku dostojno življenje, ipd.

Da bi pa pretvorili glasove, ki so jih dobili na volitvah, v sedeže v predstavniskem telesu, morajo izbrati volilni sistem oz. volilne formule. Te delimo v 3 skupine, kot prikazuje spodnji diagram.

DIAGRAM 3.1: VOLILNI SISTEMI

Vir: Krašovec (2007).

VEČINSKI SISTEM

Zanj je značilno, da volivec glasuje za toliko kandidatov oz. list kandidatov, kolikor se v volilni enoti voli predstavnikov, z večino glasov. V večini primerov lahko zasledimo kandidate in ne liste kandidatov. Kar nam nakazuje na večjo možnost personalizacije kandidata v tej obliki volilnega sistema. Po Gradu (Grad 2004, 57-58) delimo večinski sistem v tri skupine, ki so:

- a) Sistem relativne večine – za katerega je značilno, da je izvoljen tisti kandidat, ki dobi največ glasov v volilnem okrožju. Pomanjkljivost tega sistema je, da manjše stranke in manjšine nimajo ravno veliko možnosti za vstop v predstavniško telo.
- b) Sistem absolutne večine – ker ima sistem relativne večine nekaj pomanjkljivosti, se jim sistem absolutne večine skuša izogniti. Po tem sistemu kandidat zmaga v primeru, da uživa podporo večine volivcev. V praktičnem izvajanju tega sistema se velikokrat zgodi, da je potreben drugi krog volitev, saj so se v prvem krogu glasovi volivcem bolj ali manj sorazmerno porazdelili med kandidati.
- c) Alternativno glasovanje – temelji na načelu absolutne večine, vendar ne zahteva ponovnega glasovanja. Volivec ne voli samo enega kandidata, temveč označi tudi drugega kandidata, ki bi ga volil v drugem krogu volitev, če njegov prvo izbrani kandidat ne bi zmagal. Kljub svoji prednosti, ne ponavljanja volitev, je ta sistem precej zapleten in zahteven (uporabljajo ga samo za volitve v avstralski senat).

PROPORCIONALNI VOLILNI SISTEM

Je najbolj pogosto uporabljen volilni sistem današnjega dne. Deluje po načelu, da mora število dodeljenih mandatov v predstavniškem telesu ustrezati dobljenim glasovom na volitvah (Krašovec 2007, 72). Ta sistem naj bi zagotavljal manjšim strankam in manjšinam politično predstavnost, seveda pa ima tudi ta sistem negativne strani, kot npr. nestabilnost vlad in političnih sistemov, zapleten način pretvarjanja dobljenih glasov v sedeže. Seveda se voli stranko oz. listo, in osebnost kandidata naj bi bila zanemarljiva. Znotraj proporcionalnega sistema lahko zasledimo delitev na dva dela (Krašovec 2007, 73-90):

- a) Sistem strankarskih list – pri delitvi naj bi imeli volivci možnost izbire med listami kandidatov oz. političnih strank. Mandati, ki jih osvoji določena stranka naj bi bili razdeljeni po sledečem vrstnem redu na listi: če je stranka dobila en mandat, naj bi postal poslanec posameznik, ki je na tej listi napisani prvi; če stranka dobi dva mandata, sta poslanca prva dva z liste, itd. Seveda pa moramo biti pozorni na 5 konstitutivnih

elementov (Blais in Massicotte v Krašovec 2007, 73-83), ki so: volilne enote, sloji v volilnih enotah, volilne formule, volilni prag⁴.

b) Sistem enega prenosljivega glasu – razvil ga je Hare (v literaturi lahko zasledimo kot Harejev sistem). Možno je doseči proporcionalne učinke tudi pri kandidatih. Ta sistem omogoča volivcu veliko večjo svobodo pri odločanju o konkretnih kandidatih. Se pravi volivci imajo več kot en glas. Teorija prikazuje sistem kot zelo cenjen in privlačen, a v praksi se ga politiki otepajo, saj naj bi bil za volivca zapleten.

MEŠANI VOLILNI SISTEM

V teoriji lahko zasledimo definiciji, da je nek sistem mešani, če vsebuje kombinacijo različnih volilnih sistemov za volitev enega predstavniškega telesa (Blais in Massicotte v Krašovec 2007, 91). Čedalje bolj se jim (mešanim sistemom) daje na vrednosti, saj naj bi združevali najboljše rešitve drugih dveh sistemov. Poznamo tri možne poti obstoja mešanih volilnih sistemov oz. uporabe večinskih in proporcionalnih sistemov (Blais in Massicotte v Krašovec 2007, 91):

a) Sočasen obstoj – volilno območje je razdeljeno v dve vrsti volilnih enot, v nekaterih volilnih enotah se uporablja večinski volilni sistem, v drugih volilnih enotah se za razdelitev mandatov uporablja proporcionalni volilni sistem. Ta sistem volitev se uporablja v Franciji, za volitve v senat. V volilnih enotah kjer se voli samo enega senatorja se uporablja večinski volilni sistem, v volilnih enotah, kjer se voli več senatorjev se uporablja proporcionalni volilni sistem.

b) Vzporeden obstoj – tudi tu obstajajo na volilnem območju dve vrsti volilnih enot, a se oba volilna sistem uporabljata povsod. Kaj to pomeni? Da ima vsak volivec enega kandidata, ki ga voli po večinskem volilnem sistemu in enega kandidata, ki ga voli po proporcionalnem volilnem sistemu. Primer države, ki uporablja vzporedni obstoj je Japonska.

c) Sistem popravkov – v nekaterih primerih je uporaba ene vrste volilnega sistem odvisna od rezultatov, ki jih proizvede druga vrsta volilnega sistem. Tak sistem se uporablja v Nemčiji.

⁴ Volilni prag – minimalna stopnja volilne podpore, ki so stranka potrebuje za vstop v predstavniški organ.

3.2 PRIMER HRVAŠKEGA DEMOKRATIČNEGA PREHODA IN VPLIV HDZ NA LE TEGA

3.2.1 Kratak pregled Hrvaške zgodovine

Hrvati so eden izmed starejših evropskih narodov. Na teritorialnem območju današnje Hrvaške, ki se nahaja med Jadranskim morjem na jugu in reko Dravo ter Donavo na severu, se nahajajo več kot trinajst stoletij. Območje današnje Hrvaške je bilo tedaj geostrateško pomembno območje, saj sta se tu stikali moči dveh velikih držav - bizantinske in frankovske. Kot katoliški narod ostajajo zvesti veri in papežu skozi svojo zgodovino (Pavličević 2000).

Hrvati so se začeli zgodaj med seboj povezovati in si prizadevati za ustanovitev lastne države. Tako že v zadnjem desetletju VIII. stoletja lahko zasledimo prvi zapis o prvi hrvaški oblasti. Od leta 925. pa do 1102. je čas kraljevine Hrvaške. Ta se konča, saj so Hrvati morali skleniti zvezo z Madžari in priznati njihovega kralja za svojega. Nato skupaj z Madžari stopijo v civilno zvezo z Avstrijo (za skupno obrambo pred Turki). Vladar državne skupnosti je avstrijski cesar, vendar so Hrvati imeli svojega bana in svoj parlament (Sabor). Takšna ureditev se je obdržala vse do leta 1918 (Pavličević 2000).

Življenje pod tujo oblastjo je zopet prebudilo željo po samostojni državi. To željo po samostojnosti je najbolje izražala Hrvaška stranka prava, konec 19. stoletja. Hrvaška stranka prava ni bila naklonjena nikakršni pogodbi med Hrvaško in Avstrijo in Madžarsko (Pavličević 2000).

Leta 1918 je Avstro-Ogrska monarhija razpadla, tako se v tem času pričnejo Hrvati povezovati z ostalimi južnoslovanskimi narodi. Kot prva se oblikuje Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, nato pa Kraljevina Jugoslavije (ki ji je vladal kralj srbske dinastije Karađorđević). V tej ureditvi se pokaže premoč Srbov, tako se Slovenci in Hrvati znajdejo na slabšem položaju za politično udejstvovanje. Ker izkušnja ni bila prijetna se je pri Hrvatih okrepila želja po lastni samostojni državi. Na željo Hrvatov se ta oblika povezanosti ni dolgo obdržala, leta 1941 so Hrvati ustanovili neodvisno državo Hrvaško, ki je bila sestavljena iz ozemlja Hrvaške in Bosne in Hercegovine. A je morala država kaj hitro predati oblast silam Nemčije in Italije (Pavličević 2000).

Veliko Hrvatov je sodelovalo v protifašistični borbi 1941. - 1945., v kateri je bila ustanovljena Zvezna Država Hrvaška (1944.), ki je bila vključena v sestavo druge Jugoslavije, prav tako ustanovljene v drugi svetovni vojni. Druga Jugoslavija postane socialistična država, ki je podvržena enotnemu mišljenju komunistične diktature. Tudi v tej državni ureditvi Hrvati ne doživijo večje samostojnosti in spoštovanja njihovih pravic.

V okviru Matice Hrvatske so hrvaški intelektualci sprožili javni protest proti vsiljevanju srbskega jezika. Objavili so Deklaracijo o nazivu in položaju hrvaškega knjižnega jezika. Deklaracijo so podpisale vse najpomembnejše hrvaške nacionalne institucije in javni delavci. Deklaracija je naletela na najostrejšo obsojanje s strani partijskih vodij, vendar je dosegla svoj cilj. Nov val svobode, znan pod imenom "Hrvaška pomlad" je imel za cilj liberalizacijo in nacionalno enakopravnost. Gibanje so ob koncu leta 1971 grobo zadušili komunisti. V tem obdobju so se komunisti posluževali t.i. čistk, kjer so odstavljali, zapirali, mnoge drugače misleče (Pavličević 2000).

3.2.2 Kratka kronologija HDZ do leta 1990.

28. februarja 1989 se je Hrvaška demokratska skupnost (HDZ) prvič predstavila javnosti v prostorih Društva hrvaških književnikov, ki je simboliziral edino institucijo, ki Tuđmana⁵ po sodnem pregonu ni izključila. Vendar nekateri niso bili navdušeni nad idejami HDZ-ja, to je bilo pretežno prebivalstvo srbske narodnosti, ki so menili, da je preveč nacionalistično usmerjeno in da se jim kot srbski manjšini slabo piše. Vendar je večina prebivalstva sprejela idejo HDZ-ja z odprtimi rokami (Hrvatska demokratska zajednica).

HDZ je bila ustanovljena 17. junija 1989 v Zagrebu. Po ustanovitveni seji je prišlo do razkola med t.i. »Tuđmanovo skupino« in ostalimi. Dr. Franjo Tuđman je bil izvoljen za predsednika stranke (Hrvatska demokratska zajednica).

Nekaj manj kot sedem mesecev po ustanovitvi HDZ, bolj natančno 05. 01. 1990, je bilo delovanje in registracija HDZ-ja zakonsko podprto. HDZ s tem postane uradna stranka, ki lahko kandidira na volitvah, promovira svoje ideje in si nabira podpornike.

⁵ Dr. Franjo Tuđman je bil predsednik HDZ in prvi predsednik samostojne Republike Hrvaške.

Med 24. in 25. januarjem istega leta je HDZ v Saboru določil smernice delovanja in programa Sabora. Izraženo je bilo odločno ne sprejemanje kakršne koli oblike centralizacije, ki bi omejevala politično in gospodarsko suverenost samostojne Republike hrvaške. Kot tudi začete proces privatizacije, preprečiti odlive dohodkov, ki so namenjeni manj razvitim regijam tedanje skupne države, več vlaganja v znanost in kulturo, ipd. Takrat je bil tudi dr. Franjo Tuđman z aklamacijo izbran za predsednika stranke HDZ (Hrvatska demokratska zajednica).

V avgustu leta 1990 se prične odpor Srbov v Kninu, ki so ga sprožile dejavnosti, ki bodo v prihodnosti omogočale samostojno Republiko Hrvaško. Srbi, kot večinski del prebivalstva v Kninu, kaj hitro razglasijo svojo avtonomno oblast in zasedeni teritorij poimenujejo Krajina. Takrat se začne še bolj izrazito načrtno poseljevanje Srbov na tem področju, v največjem odstotku se naseljujejo četniki⁶, ki so lahko bili pokazatelji samo enega možnega poteka dogodkov – vojne. Seveda pa Srbske okupacijske sile niso ostale samo na področju Krajine, temveč so zasedli tudi Vukovar, ki je bilo drugo pomembno mesto za Hrvaško. Seveda pa so poskušali zasesti tudi vsa druga mesta, nekako med najbolj napadenimi so bila obmorska mesta – Dubrovnik, Split, Zadar. Tudi pri izbiri teh mest je igral vlogo geostrateški položaj mesta.

Tako imenovana »božična ustava« je bila sprejeta 22. 12. 1990. Ustava je uzakonila pravico vseh državljanov Republike Hrvaške, ne glede na stalno prebivališče, da lahko sodelujejo na parlamentarnih in predsedniških volitvah. Del, kjer lahko volijo vsi državljani, ne glede na prebivališče, pripelje do uporabe izraza aneksiotična⁷ (Calic v Kasapović, 2001). S tem delom ustave so predvsem bili usmerjeni v Hrvate, ki živijo na področju Bosne in Hercegovine. Ti Hrvati niso diaspora, ampak so eden izmed treh konstitutivnih narodov te države.

Seveda pa se je Tuđman že pred samo uradno ustanovitvijo HDZ-ja zavedal pomembnosti hrvaških izseljencev, tako finančno kot tudi moralno. Zato je idejo o stranki, prvo promoviral v tujini. Tako je Tuđman celi svoj čas na oblasti užival podporo diaspore.

⁶ Četnik – pripadnik prostovoljne srbske vojaške organizacije, ki se je borila proti okupacijskim oblastem pred prvo svetovno vojno. Izraz se je tudi uporabljal v času vojne med Hrvaško in Srbijo.

⁷ Usmerjenost k nasilni pripojitvi tujega ozemlja k kaki državi.

3.2.3 Demokratizacija Republike Hrvaške in HDZ

Hrvaška spada med države, ki so bile vključene v tretji val demokratizacije, ki se je začel sredi 1970 v južni Evropi in se nato razširil na Latinsko Ameriko in na vzhodno Evropo. Tretji val demokratizacije je vplival na izhodišča oblikovanja demokratične Hrvaške.

V času hrvaškega prehoda so bile opravljene razne študije, ki so opazovale in ocenjevale prehod. Na začetku tranzicije so mnogi Hrvaško uvrščali med naprednejše srednje evropske regije, vendar se je kasneje pomikala proti vzhodnoevropski regiji. Da so Hrvaško začeli uvrščati med države Balkana, sta vplivala dva dejavnika: vojna in kvaliteta transformacijskega procesa. Vojna je stopila v ospredje, demokratizacija je bila za nekaj časa potisnjena v ozadje, kar je drastično vplivalo na napredovanje Hrvaške. Tako je Republika Hrvaška obstala oz. stagnirala nekaj let glede kvalitetne transformacije. Seveda je pa določanje nacionalnih in teritorialnih mej predpogoj za demokratizacijo. Tako je morala Hrvaška za začetek rešiti vprašanje svojih mej oz. osvoboditi svoje pokrajine oz. regije, ki so bile pod oblastjo okupatorja – v tem primeru Srbije. Leta 1992 je bila Hrvaška mednarodno priznana s svojimi mejami, vendar jih ni v celoti nadzirala sama, saj so določeni deli bili že zasedeni. Na teh teritorijih je bila razglašena Srbska Krajina, ki je s pomočjo Jugoslovanske ljudske armade (JLA) uspela ustanoviti svoje lastne institucije. Krajina se ustanovi v Kninu, ki je bil pretežno naseljen s srbsko populacijo zaradi svoje strateško zelo pomembne lege. Knin je za časa bivše države Jugoslavije veljal za vojaško mesto, ki je bilo med najbolj pomembnimi. Lociran je v notranjosti države, blizu meje z BiH, kot tudi blizu obmorskih mest, kot sta Šibenik, Split, ipd. Hrvaška vojska je leta 1995 izvedla vojaško akcijo Nevihta, v kateri je bil Knin in ostala območja v okolici Knina osvobojena in so prešla pod Hrvaško oblast. Ta pomemben dogodek, se še danes praznujejo kot Dan državnosti. In sicer vsakega petega avgusta se glavna proslava odvije na ulicah Knina. Po tej osvoboditvi in razbitju centra Krajine je bilo samo vprašanje časa kdaj bodo tudi druge pokrajine, kot na primer Slavonija – Vukovar, prišli pod oblast Hrvaške. To se je zgodilo leta 1998, ko je bil tudi vzhodni del Hrvaške vrnjen matični državi (Pavličević 2000).

Hrvaška sprejme svojo prvo ustavo 22. decembra 1990, v kateri je opredeljen sistem organizacije državne oblasti kot mešani parlamentarno-predsedniški sistem. Ta ustava je tudi omogočala krepitev vloge predsednika države, ki je bil nosilec izvršne oblasti. Kaj

vloga predsednika pomeni za demokratizacijo Hrvaške bom opisala v nadaljevanju diplomskega dela.

Tako od leta 1990. pa do leta 1997. na vsakih volitvah zmaguje HDZ s svojim predsednikom Franjem Tuđmanom. Tuđman zaradi zaslug za osamosvojitve in konec vojne postaja kult osebnosti, ljudje ga skoraj častijo kot so Tita.

Znani ameriški politolog Zbigniew Brzezinski je dejal, da proces gradnje demokracije v postkomunističnih državah mora trajati tako dolgo kolikor je trajala gradnja komunizma (Tomic 1996, 67). Zaradi spleta okoliščin, ki so se dogajale v času prehoda v demokracijo, se v marsikateri državi pojavi krepitev predsedniškega sistema, nove oblike avtoritarizma in populizma. Kar pa spravlja pod veliko vprašanje demokracijo v teh državah in njeno prihodnost. Marsikateri avtorji, ki so analizirali transformacijo Hrvaške, so ocenili politični sistem kot avtoritativni. Tako je hrvaška demokracija bila v obdobju prvih 10 let samostojne države nekonsolidirana. Razlogov za to je pa več, kot so na primer polpredsedniški sistem, ki ga uvede HDZ, večina opozicijskih strank se ne strinja z volilnim sistemom, ipd. Zaradi prilagajanja sistema sebi v prid, je HDZ povzročil val nezaupanja v poštenost, v volitve, vendar je veliko ljudi še vedno imelo pozitiven odnos do avtoritativne vladavine, saj je znano, da nezadovoljstvo s trenutno politiko, njenimi socialno ekonomskimi rezultati, velikokrat spodbudi ljudi o razmišljanju o prednostih avtoritativnih sistemov.

TABELA 3.1: VOLILNI SISTEMI V REPUBLIKI HRVAŠKI 1990.-2000.

<i>Leto</i>	<i>Klasifikacija volilnega sistema</i>	<i>Število sedežev v parlamentu</i>	<i>Oblika kandidature</i>	<i>Oblika glasovanja</i>	<i>Način delitve mandata</i>
1990.	dvokrožni večinski sistem	80	za kandidata	za kandidata	absolutna večina glasov v prvem krogu; relativna večina v drugem krogu (volilni prag 7%)
1992.	mešani volilni sistem	120		sistem z dvema glasovoma	relativna večina glasov

		60	za kandidata	Za kandidata	volilni prag 3%,
		60	zaprite list	za listo	D'Hondtova metoda
		108		sistem z dvema glasovoma	relativna večina glasov
1995.	mešani volilni sistem	28			volilni prag 5% za samostojne stranke, 8% za koalicije dveh strank, 11% za koalicije teh in večih strank, D'Hondtov
		80	zaprite list	za listo	Volilni prag 5%,
2000.	Proporcionalno načelo	60	zaprite list	za kandidata	D'Hondtov

Vir: Kasapović (2001, 36).

V mnogih primerih je parlamentarni sistem veliko bolj stabilen kot predsedniški in tudi bolj ugoden za razvoj demokracije ter njeno konsolidacijo. Seveda pa ne moremo pričakovati, da bo strankarski sistem deloval stabilno od samega začetka. Glavni akter v obdobju prvih 10 let tranzicije je bil predsednik države. Predsednik je lahko uveljavljal svojo ideologijo preko večine v parlamentu, saj je njegova HDZ zmagala 3x zapored, za sedeže v prvem domu parlamenta, se pravi leta 1990., 1992., 1995. Tudi v spodnjem domu je HDZ dosegala večino, leta 1993., 1997., s tem pa je bila praktično onemogočena opozicija. Zaradi prevlade HDZ na vseh področjih politike so se začeli pojavljati dogodki, ki so rušili temeljne liberalno-demokratske pravice. Ti dogodki so bili, korupcija, nepotizem, zloraba položajev za obračun z nasprotniki, tako strankarskimi kot tudi novinarji, ipd. Da pa je HDZ prišel do takšne premoči v parlamentu, je bilo potrebno prepričati volivce. To jim je uspelo s predsednikom dr. Franjem Tuđmanom, ki je posebej poudarjal 'stvarnika hrvaške države', saj so bili volivci zelo čustveni glede vprašanja osamosvojitve in vojne, ki je bila nedavno še zelo prisotna na območjih Hrvaške. Tako volivcem ni bilo pomembno kakšno politiko vodi stranka, dokler jo vodi Tuđman. Pojavijo se interesne skupine (veteranske, invalidske, zaporniške, itd.), ki so bile v velikih primerih financirane s strani vlade, dane so jim tudi prednosti v javnih razpisih, pri dodelitvah državnih stanovanj, ipd. S tem si je HDZ zagotavljala veliko volilno telo in zmago na volitvah (Kasapović 2001).

TABELA 3.2: SESTAVA PARLAMENTA 1990.-2000.

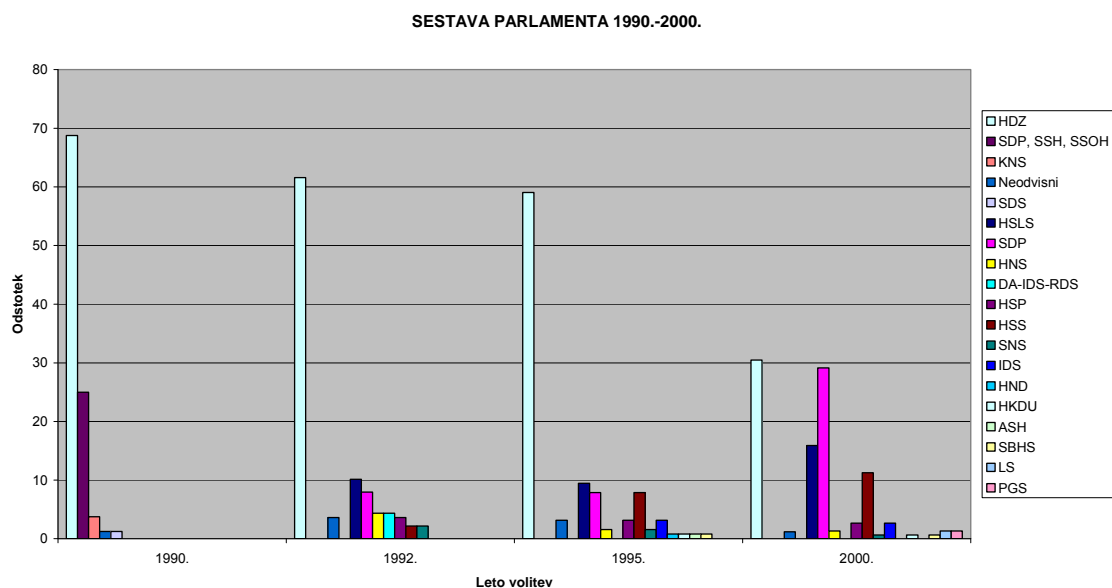
Leto	1990.		1992.		1995.		2000.	
Skupaj sedežev	Število sedežev	%	Število sedežev	%	Število sedežev	%	Število sedežev	%
skupaj zastopniki	80	100	138	100	127	100	151	100

Politične stranke

HDZ	55	68,75	85	61,59	75	59,06	46	30,46
SDP, SSH, SSOH	20	25						
KNS	3	3,75						
Neodvisni	1	1,25	5	3,62	4	3,15	3	1,19
SDS	1	1,25						
HSLŠ			14	10,14	12	9,45	24	15,89
SDP			11	7,97	10	7,87	44	29,14
HNS			6	4,35	2	1,57	2	1,32
DA-IDS-RDS			6	4,35				
HSP			5	3,62	4	3,15	4	2,65
HSS			3	2,17	10	7,87	17	11,26
SNS			3	2,17	2	1,57	1	0,66
IDS					4	3,15	4	2,65
HND					1	0,79		
HKDU					1	0,79	1	0,66
ASH					1	0,79		
SBHS					1	0,79	1	0,66
LS							2	1,32
PGS							2	1,32

Vir: Kasapović (2001, 229-230).

GRAF 3.1: SESTAVA PARLAMENTA 1990.-2000.

Kot sem že omenila so se volitve v prvi dom parlamenta odvile leta 1990., 1992., 1995. in 2000. Za drugi dom pa samo dvakrat leta 1993. in 1997. Marsikdo trdi, da pogoste volitve omilijo menjave strank na oblasti. Vendar drugi avtorji trdijo, da se s pogostostjo volitev prekriva realno stanje postkomunističnih držav. Prve demokratične volitve na hrvaškem dobi HDZ, ki je bila tedaj opozicijska stranka. Reformirani komunisti so v nameri da bi obstali na oblasti uvedli večinski sistem, na podlagi katerega je HDZ dosegla večino v vseh treh zborih hrvaške skupščine, kar 68% sedežev. Ostale stranke, ki so prišle v skupščino pa so bile Stranka demokratične preнове (SDP) skupaj s Socialistično stranko Hrvaške (SSH), ki sta skupaj osvojili 78 sedežev, ostale stranke kot so Hrvaška demokratična stranka (HDS), Hrvaška seljačka stranka (HSS) in nekatere druge, so se povezale v Koalicijo narodne sloge (KNS), kjer so dobili 23 sedežev. Med strankami, ki so prišle v skupščino je bila tudi Srbska demokratična stranka (SDS), ki je dobila samo 5 sedežev, kar je povzročilo, da so v vseh javnih ustanovah zaposlovali samo Hrvate. Kot posledica tega pa je da so radikalni hrvaški Srbi prekinili stike z hrvaško oblastjo. Zato so se poslanci SDS hitro umaknili, in Srbi niso imeli svojega predstavnika, kar je povzročilo še globlje spore, ki so kasneje privedli do že omenjene vojne (Kasapović 2001).

Na volitvah leta 1992 je bil uporabljen mešani volilni sistem, kjer se 60 poslancev voli po proporcionalnemu načelu – celotna država je bila ena enota. Ostalih 60 pa po večinskem načelu. Tako dobi HDZ kar 85 predstavnikov v skupščini. Druga

najmočnejša stranka je bila Hrvaška socialno liberalna stranka (HSLŠ), nato istrsko-dalmatinska koalicija (IDS), nato Hrvaška narodna stranka (HNS), HSS, Hrvaška stranka prava (HSP) in SDP. Kot lahko opazimo, nekatere stranke niso dosegle volilnega praga in niso imele svojega predstavnika v skupščini. Leta 1993 so odvijale parlamentarne volitve v drugi dom hrvaškega parlamenta. Tudi tu je HDZ zmagal a absolutno večino, saj je dobil 59% glasov (Kasapović 2001).

Tretje predčasne volitve so bile leta 1995, po uspešni vojaški operaciji Nevihta. S temi volitvami si je hotela vladajoča HDZ še bolj utrditi svojo oblast. Pred temi volitvami vladajoča HDZ spremeni volilni zakon. V tej spremembi volilnega zakona je bolj poudarjeno proporcionalno načelo, kar v praksi pomeni, da se v predstavniški dom voli 80 poslancev po tem načelu, ostalih 28 pa po večinskem načelu v 28 volilnih enotah. Le tri predstavnike je tokrat imela Srbska nacionalna manjšina, razlog za manjše število lahko najdemo v novem volilnem zakonu. Novi volilni zakon je uvedel tudi poseben skupinski glas za predstavnike hrvaške diaspore⁸, ki so lahko volili 12 poslancev – v največji meri so glasovali Hrvati iz Bosne in Hercegovine. S tem si je vladajoča HDZ še bolj utrdila svojo oblast. Volilni prag se zelo zviša, kar s 3% na 5%, seveda pa koalicija dveh strank mora zbrati 8%, koalicija treh pa 11%. Tako je zopet HDZ dobila veliko večino v predstavniškem domu, kar 45% glasov (Kasapović 2001).

Tako je HDZ do naslednjih volitev, ki so bile leta 2000, uveljavljal svojo ideologijo, ki je temeljila na nacionalizmu in ksenofobiji. Vplivali so na vse ravni življenja, tako šolstva, medijev, ipd. Velikokrat se je zgodilo, da so bili opozicijski poslanci izpostavljeni raznim političnim pritiskom, kot tudi mediji, ki so svobodno in demokratično objavljali kritične članke na temo vlade, so bili hitro eliminirani. Zaradi vseh teh pritiskov je kar veliko število opozicijskih poslancev zamenjalo stranko, se pravi je prešlo k HDZ-ju. Kar je pa dodatno slabilo že tako šibko opozicijo, ki je bila razpršena. Tako niso mogli konkurirati enotni HDZ, ki je predstavljala vladajočo stranko. Res da so opozicijski poslanci poskušali z bojkotom dela v delovnih telesih opozoriti na nemogoče razmere, vendar jim to ni uspelo (Kasapović 2001).

⁸ Pod ta izraz uvrščamo državljane Hrvaške, ki imajo stalno prebivališče v tujini. In lahko glasujejo na predsedniških kot tudi parlamentarnih volitvah.

Tako lahko razberemo, da je demokratičen prehod na Hrvaškem bil za celih deset let potisnjen v pozabo. Do leta 2000 lahko Hrvaško vidimo kot enostrankarsko centralizirano državo, ki ima karizmatičnega voditelja. Zaradi vse slabšega gospodarskega položaja in slabšanja življenjskega standarda, se je javno mnenje do vladajoče HDZ in njene politike spremenil. Tako smo lahko predvidevali, da se bodo zgodile spremembe na naslednjih volitvah za predstavniški dom.

Volitve leta 2000 so bile izvedene januarja po proporcionalnem načelu, ki je odpravilo enostrankarsko vladavino HDZ-ja. Podpora HDZ se je drastično zmanjšala, padla je na 24,3% glasov (na volitvah 1995 so imeli 45% glasov). Na teh volitvah zmagajo SDP, HSLS z PGS in SBHS, HSS, LS, HNS in IDS, ki so bile povezane v koalicijo. Vendar se je pri delovanju predstavniškega doma pojavil problem, saj je županijski dom (2. dom) imel mandat do maja 2001 in v večini je bil sestavljen iz vrst HDZ. Županijski dom je imel možnost izglasovanja veta na vse predlagane zakone. Tako tedanja koalicija sklene februarja 2001, da bodo ukinili županijski dom s spremembo ustave. Predvidevali so, da bi vpliv regij ohranili s tem, da bi predstavniški dom, na zahtevo več kot tretjine županijske skupščine, da se ne strinjajo z zakoni, ki zadevajo njihovo lokalno samoupravo, še enkrat moral odločati o teh zakonih. Seveda pa je koalicija razmišljala tudi o ukinitvi predstavnikov diaspore (Kasapović 2001).

Vendar pa je potrebno omeniti, da se je koalicija ki je bila izvoljena leta 2000, obdržala samo en mandat, saj so leta 2003 zopet oblast dobili v svoje roke HDZ, ki so jo tudi obdržali v zadnjih volitvah – leta 2007, vendar je zmaga šla zelo na tesno.

Leta 2000 hrvaški državljani izbirajo tudi novega predsednika, saj je dotedanji predsednik Tuđman, umrl pred koncem svojega mandata. Njegov naslednik, Stjepan Mesić, se odloči da sestavi skupino ekspertov, ki ima nalogo izdelati predlog o novem državnem vrhu. Spremenjena ustava leta 2000, predvideva samostojno izpolnjevanje svojih nalog Sabora, Vlade in predsednika, a je kljub samostojnosti pri izpolnjevanju nalog za večino odločitev pomembno medsebojno sodelovanje in soglasje. S tem odlokom se želi posamezne akterje prisiliti na sodelovanje in če je potrebno, da sprejmejo kompromis. Cilj je bil sistem 'checks and balances', kjer noben akter nima prekomerne moči.

Kot smo zasledili se je na Hrvaškem v prvih desetih letih samostojnosti odvijala nekakšen hiperelektorizem⁹. Ki pa po navedbah različnih avtorjev ima različne vplive na demokracijo. Kasapovićeva navaja, da če zunanje in notranje determinante ustrezajo demokratični konsolidaciji lahko pogoste volitve pripomorejo k izpolnjevanju funkcij političnega sistema v celoti (Kasapović 2001, 26). Vendar pri tej pozitivistični razlagi hiperelektorizma avtorji menijo, da se na volitvah oblast zamenja oz. če se ne, je to zaradi dobrega dela vlade in ne nekakšnega volilnega inženirstva¹⁰.

Seveda pa na demokratičen prehod države ne vpliva samo strankarski in volilni sistem, temveč tudi ekonomski razvoj. Kot so tudi drugi raziskovalci ugotovili, da je gospodarska rast potrebna za utrditev demokracije, saj tam kjer je ekonomska kriza, je majhna verjetnost obstoja demokracije. Vendar kljub vsemu, ni vse tako kot sem opisala zgoraj. V post-socialističnih državah se odvijata dva hkratna procesa, tako demokratizacija, kot tudi uvajanje tržne ekonomije. Ker se te države prvič srečujejo s tržno ekonomijo, se velika večina znajde v težavah, ki pomenijo gospodarsko krizo. V tem času pa velikokrat upade zaupanje v demokracijo. Tako lahko državljani v kritičnih situacijah tako podpirajo demokracijo kot tudi avtoritativen sistem. Kar je v teoriji nemogoča združitev. Tako se dogaja tudi na Hrvaškem, kljub temu da so si ljudje želeli demokracije, saj socializma niso hoteli več, so vseeno dolgo časa podpirali samovoljo HDZ in predsednika Tuđmana.

⁹ Hiperelektorizem – pogoste volitve.

¹⁰ Volilno inženirstvo – obstoječa oblast s spreminjanjem volilnega sistema, volilnega praga, volilnih območji, ipd. svoj položaj daje v prednost, ima večje možnosti za zmaga kot ostale stranke.

4 ZAKLJUČEK

Za konec lahko povzamemo, da Hrvaška ni imela nekega običajnega tranzicijskega procesa. Od samega začetka tranzicije je bila vpeta v vojno s Srbijo, ki je sam proces prehoda zelo upočasnila. Vendar je eden od pogojev uspešnega prehoda tudi teritorialna neodvisnost. Konec vojne je pomenil nekakšno svetlo točko tudi za proces demokratizacije, saj je lahko vlada usmerila vso svojo energijo v ta proces. Vendar za stanje tranzicije ne moremo kriviti samo vojno, saj smo lahko razbrali da tudi stranke, vlade in vplivanje na volilne sisteme lahko zelo zavrejo proces demokratizacije. V obdobju vojne so bili najboljši pogoji za nacionalno politiko s karizmatičnim predsednikom, ki je prepričal ljudstvo v smotrnost vsega kar se je tedanja vlada odločila. Zato je večji del časa pol predsedniški sistem, ki daje velika pooblastila predsedniku države, v našem raziskovanem primeru, dr. Franju Tuđmanu. Takšna ureditev v kombinaciji s parlamentarno večino lahko napelje na avtoritativno vladavino. Velikokrat so na kritike opozicije o slabem udejanjanju enega izmed temeljnih načeli demokratične politične ureditve, delitvi oblasti, reagirali ignorantsko. Velik problem je bil sodstvo, kjer je HDZ na položaje sodnikov nastavljal svoje ljudi, ki niso bili vedno kompetentni za takšno delo. Velikokrat so prišle kritike glede sodstva tudi z Zahoda. Tako je HDZ izkoriščal dano situacijo sebi v prid, vendar pa v škodo samega demokratičnega prehoda, saj so z volilnim inženirstvom dosegli to, da so bili večinska stranka v parlamentu, ki je sama odločala o vsem. Že tu se kažejo nekatere primesi še iz starega režim. S tem tudi ne omogočajo volilnemu sistemu neko stalnost in ostale stranke postavljajo v položaj brezupa, saj so si že vnaprej zagotovili zmago.

Vendar je HDZ, kljub vsem prejšnjim špekulacijam, leta 2000 izgubila na parlamentarnih volitvah. Razlog zato lahko najdemo v tem, da je opozicija postajala vse glasnejša v svojem nasprotovanju do vladavine HDZ. V tem obdobju tudi prvič zasledimo neko enotnost v opoziciji, ki je do tedaj niso poznali. A razlog za izgubo HDZ na teh volitvah lahko tudi vidimo v tem, da so se volitve odvijale po smrti karizmatičnega voditelja, Franja Tuđmana. Ta je vse do svoje smrti v očeh ljudstva veljal za 'očeta' samostojne Republike Hrvaške, zato so mu ljudje zaupali.

Vendar kljub novi vladi ni moč zaslediti nekih znatnejših sprememb, saj nova koalicija ne deluje več tako enotno kot je pred volitvami. Kljub tej neenotnosti razlog tiči še nekje. In to je v tem, da je HDZ že pred volitvami, ko je zaslutil možnost izgube

parlamentarnih volitev, vpletel svoje pripadnike v razna telesa za določena področja državne politike. S tem je HDZ deloval kot nekakšna kontravlada (Kasapović 2000, 50).

Tako se na naslednjih volitvah zopet zamenja oblast, ki do danes ostane nespremenjena. Tako imamo zopet vladavino HDZ-ja, ki pa je v nekaterih pogledih drugačna od svoje predhodnice (vlada HDZ-ja pred letom 2000).

Skozi svojo diplomsko naloga sem poskušala potrditi oz. zavrniti svojo hipotezo, ki predvideva, da je politika HDZ v prvem desetletju samostojne države Hrvaške, imela negativen vpliv na proces demokratizacije Republike Hrvaške. Na podlagi vsega že omenjenega lahko hipotezo, ki sem si jo zastavila na začetku diplomske naloge potrdim, saj je HDZ s svojim delovanjem (spreminjanje volilnega sistema, polpredsedniški sistem, slaba delitev oblasti, ipd.) 'zamrznil' proces tranzicije, ki se je nadaljeval pol leta 2000.

5 LITERTURA

1. Bačić, Arsen. 1998. Ustavna demokracija između majoritarizma i konstitucionalizma. V *Politička misao*, ur. Davor Rodin, 121-136. Zagreb: Fakulteta političkih znanosti.
2. Čular, Goran. 2003. Stranačka identifikacija i potpora demokraciji u Hrvatskoj. V *Politička misao*, ur. Davor Rodin, 3-24. Zagreb: Fakulteta političkih znanosti.
3. --- 2005. Izbori i konsolidacija demokracije u Hrvatskoj. V *Društvena istraživanja*, ur. Jadranka Polović, 303-307. Zagreb: Institut društvenih znanosti IVO PILAR.
4. Dekanić, Igor. 2004. *Demokratizacija Hrvatske: uspjesi i kompleksi suvremene hrvatske politike*. Zagreb: Prometej.
5. Della Porta, Donatella. 2003. *Temelji Politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
6. Dhal, Robert. 1971. *Poliarchy, Participation and Opposition*. New Heaven: Yale University Press.
7. Ferfila, Bogomil. 2008. *Demokratske in nedemokratske države sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
8. Fink Hafner, Danica in Miro Haček, ur. 2000a. *Demokratski prehodi I*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
9. --- 2000b. *Demokratski prehodi II*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Fink Hafner, Danica in Tomaž Boh, ur. 2002. *Parlamentarne volitve 2000*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
11. Fink Hafner, Danica, Damijan Lajh in Alenka Kraševc, ur. 2005. *Politika na območju nekdanje Jugoslavije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
12. Glenny, Misha. 1993. *The fall of Yugoslavia: The third Balkan war*. London: Penguin Books.
13. Grad, Franc. 2004. *Volitve in volilni sistem*. Ljubljana: Uradni list RS.
14. Grbeša, Marijana. 2005. *Suvremene izborne kampanje i kako one utječu na demokratski proces*. Dostopno prek: <http://fakultet.fpzg.hr/politicka-misao/DataStorage/Articles/16.pdf> (7. avgust 2010).
15. Grdešić, Ivan. 1991. *Hrvatska u izborima '90*. Zagreb: Naprijed.
16. Grugel, Jean. 2002. *Democratization: a critical introduction*. New York: Palgrave Macmillan
17. Held, David. 1989. *Modeli demokracije*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS, Knjižnica revolucionarne teorije.

18. Hockenos, Paul. 2003. *Homeland Calling: exile patriotism and the Balkan wars*. Ithaca, New York: Cornell University Press.
19. *Hrvatska demokratska zajednica*. Dostopno prek: <http://www.hdz.hr> (2. oktober 2010).
20. Huntington, Samuel P. 1991. *The Third Wave. Democratization in the Late twentieth Century*. Norman, London: University of Oklahoma Press.
21. Jakopović, Davor. 2002. *Demokratizacija u Hrvatskoj - pogled izvana*. Dostopno prek: <http://www.diskrepancija.org/casopis/5br/jakopovic.pdf?hashID=bba028855abb1dbc9707957b1697d4f0> (6. avgust 2010).
22. Kasapović, Mirjana, ur. 2001. *Hrvatska politika 1990.-2000.: Izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj*. Zagreb: Fakulteta političkih znanosti
23. --- 2004. *Personalizacija izbora: mit ili stvarnost?* Dostopno prek: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24409 (2. oktober 2010).
24. Krašovec, Alenka. 2007. *Volilne študije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Lauc, Zoran. 1998. O ustavnoj demokraciji. V *Politička misao*, ur. Davor Rodin, 137-147. Zagreb: Fakulteta političkih znanosti.
26. Linz, Juan J. in Alfred Stepan. 1996. *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*. Blatimore: The Johns Hopkins University Press.
27. Linz, Juan J. 2000. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. London: Lynne Rienner Publishers.
28. Malešević, Siniša. 2004. *Ideologija, legitimnost i nova država: Jugoslavija, Srbija i Hrvatska*. Beograd: Fabrika knjiga.
29. Merkel, Wolfgang. 1997. Teorije transformacije: demokratska konsolidacija postautoritarnih družb. V *Kaj je politika?: kompedij sodobnih teorij politike*, ur. Adolf Bibič, 115-128. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
30. Pavličević, Dragutin. 2000. *Kratka politička i kulturna povijest Hrvatske*. Zagreb: Hrvatski informativni centar. Dostopno prek: <http://www.hic.hr/books/pavlicev/index.htm> (02. oktober 2010).
31. Perković, Svjetlana. 2004. *Politična propaganda HDZ*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

32. Przeworski, Adam. 1991. *Democracy and the market: political and economic reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
33. Ribičič, Ciril. 2000. *Podoba parlamentarnega desetletja*. Ljubljana: samozaložba.
34. Sabol, Željko. 1995. *Croatian parliament*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, Školska knjiga.
35. Sokol, Smiljko. 1998. Hrvatska kao demokratska ustavna država. V *Politička misao*, ur. Davor Rodin, 112-120. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
36. Tomac, Zdravko. 1996. *Kako se stvara hrvatska država*. Zagreb: Birotisk.
37. Zajc, Drago. 2004. *Razvoj parlamentarizma*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.